

Ko ha ngaahi me'a 'e 7 ke 'ilo'i he matu'a 'o kau ki he faito'o malu'i 'o e COVID-19

1. 'Oku fiema'u ke huhu malu'i 'a e fanau.

'Oku lahi ange 'a e fakatamaki 'e lava ke hoko mei he COVID-19 'i hono ma'u ha tu'atamaki mei he faito'o malu'i. 'Oku 'ikai ha 'ilo ki he uesia 'e hoko ki he fanau pea mo hono fuoloa ka hokosia 'o ma'u 'akinautolu he COVID-19. Kuo lipooti he fanau 'a e ngaahi faka'ilonga "taimi loloa COVID" pea 'oku ne uesia 'e nau mo'ui faka'aho 'i ha ngaahi uike lahi he taimi na'e ma'u ai 'akinautolu he COVID¹. Kuo hoko 'a e mahaki COVID-19 ko e fika 10 'e ne fakatupu ha 'uhinga ke mate ai 'a e fanau 'i United States, pea 1/3 'o e fanau to'utupu na'e tokoto 'i falemahaki pea na'e fiema'u ha tokanga vivili ki ai². 'Oku ofi ki he 30% 'a e fanau kuo nau tokoto 'i falemahaki mei he COVID-19 na'e 'ikai ha 'anau toe mahaki kehe³.

2. Na'e 'ikai ke fakatovave 'a e faito'o malu'i.

Kuo lahi hake ha ta'u 'e hongofulu tupu 'a e ngaue kau saenisi ki he tekinolosia ko 'eni. Na'e 'ika ha hiki fakalaka 'i hono fa'u 'a e faito'o malu'i 'o e COVID-19 ko e ngaahi fakangatangata pe mei he ngaahi tipaatimeni-pea mo e 'ahi'ahi fekumi fakafaito'o na'e fakahoko 'a e ngaahi sitepu tatau 'o hange pe ko e ngaahi faito'o malu'i kehe. 'Oku 'asi he ngaahi teita 'o e fekumi fakafaito'o pea mo e ako 'i he ngaahi me'a 'oku hoko 'i mamani 'a e malu pea mo e ala falala'anga 'a e ngaahi faito'o malu'i. Na'e lava he kau saenisi 'o fekumi fakavavevave ki he faito'o malu'i he na'e toko laumano 'a e kau volenitia ke kau he fekumi fakafaito'o- 'o 'ikai toe tatali ki ha ngaahi ta'u lahi ke toki ma'u ha kakai fe'unga ke nau kau he fekumi.

3. 'Oku anga maheni 'aki ke 'asi ha tu'atamaki 'oku si'isi'i ki he toomoloto.

'E lava ke ma'u ho fanau ha tu'atamaki 'oku si'isi'i ki he toomoloto pe ko ha ngaahi faka'ilonga 'si'isi'i mei he faito'o malu'i, 'o hange ko ha mofi, langa e uoua, langa 'ulu, ongo'i hela'ia, pe 'asi ha kulokula he feitu'u na'e fai ai 'a e huhu. 'Oku fa'ahoko 'eni he 'osi hono ma'u 'a e faito'o malu'i, pea uHINGA ai 'a e kamata ho sino ke fengae'aki 'o fa'u ha 'imiune (immune) ke taliteke'i pea mo tau'i 'a e mahaki. 'Oku hahamolofia ke 'i ai ha tu'atamaki lahi pe ko ha 'alesiki. Ko e malava ke hoko ha fakatamaki ki ho mo'ui mei he COVID-19 'oku lahi ange ia 'o ha tu'atamaki lahi 'e malava 'o ma'u mei he faito'o malu'i.

4. Ko ha ngaahi tu'atamaki taimi loloa, 'o hange ko ha ta'efanau pe tamatoo, ngalingali 'e 'ikai hoko ia.

'Okapau te ke sio ki he hisitolia 'o e ngaahi huhu malu'i, meimei ko e ngaahi tu'atamaki taimi loloa mei he faito'o malu'i oku 'asi mai he vaha'a 'o e uike 6 mei he taimi na'e fakahoko ai 'a e huhu malu'i. Ko e 'uhinga ia 'oku fiema'u ai he FDA ha taimi ke tatali ai ha 'aho 'e 60 mei he taimi 'ahi'ahi fakafaito'o pea toki fakangofua faka'aonga'i ki ha fakatamaki (EUA) pea toki 'oatu.

Kuo lau'iafe 'a e kau fefine na'a nau ma'u 'a e faito'o malu'i lolotonga 'o 'enua feitama pe ko ha feitama he 'osi hono ma'u 'a e faito'o malu'i. 'Oku 'asi mai mei he ngaahi⁴ teita 'o e faito'o malu'i COVID-19 'oku 'ikai ke ne fakatupu ha ta'efanau, tamatoo, pe ko ha toe palopalema ki he feitama pe ko e taimi 'o e fa'ele kiate ki naua 'a e fa'ee pe ko e pepepe. Ka neongo ia, kuo tokolahi 'a e kau fefine feitama kuo nau ma'u 'a e mahaki COVID-19 pea na'a nau faingata'a'ia lahi mei he vailasi⁵.

1 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7927578/>

2 [https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/70/wr/mm7023e1.htm?s_cid=mm7023e1_w%20\[cdc.gov\]](https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/70/wr/mm7023e1.htm?s_cid=mm7023e1_w%20[cdc.gov])

3 <https://yourlocalepidemiologist.substack.com/p/pediatric-vaccines-top-8-parental>

4 <https://www.acog.org/news/news-releases/2021/07/acog-smfm-recommend-covid-19-vaccination-for-pregnant-individuals>

5 <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/recommendations/pregnancy.html>

5. 'Oku ala falala'anga 'AUPITO' a e faito'o malu'i.

Kuo 'asi mei he 'ahi'ahi'i 'o e fekumi fakafaito'o 'o e COVID-19 ha 90-100% 'a e ala falala'anga hono tauhi 'a e fanau ta'u 5-15 ke nau hao mei he vailasi⁶. Na'e 'ikai ha fanau ne kau he fekumi fakafaito'o ne nau puke lahi mei he COVID-19. 'Oku fakafetau 'a e faito'o malu'i ki he ngaahi kongokonga 'o e vailasi, ta'ofi hono fakamafola ki ha kakai kehe⁷, pea mo e malava ke fakalelei'i ha ngaahi me'a⁸ kiate kinauto'u 'oku nau faingata'a'ia mei ha tu'atamaki taimi loloa mei he COVID-19. 'Oku lava he huhu malu'i 'o holoki pea mo taimi nounou 'a e mahaki ki ha kakai na'e sivi positivi he 'osi 'a e huhu malu'i⁹.

6. Neongo kuo 'osi ma'u ho fanau 'a e mahaki 'o e COVID-19 'oku tonu ke nau kei ma'u pe 'a e huhu malu'i.

'Oku tonu ke huhu malu'i ho fanau, neongo na'e 'ikai ke nau puke lahi mei he mahaki vailasi kimu'a. 'Oku 'asi mei he ngaahi fekumi¹⁰ 'a e malava ke loloa ange malohi tu'ufili (immunity) 'a e faito'o malu'i 'o fakatatau pea mo e malohi tu'ufili fakaenatula (pe ko ha malohi tu'ufili mei hono ma'u 'a e mahaki) pea fakahaofi mei he ngaahi kongokonga 'o e vailasi. 'Oku lava ke tokoni 'a e faito'o malu'i ki ho fanau ke 'oua te nau toe ma'u 'a e vailasi.

7. 'Oku 'ikai ke lava he faito'o 'o e COVID-19 mRNA 'o fetongi ho DNA. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi me'a 'e

'IKAI lava he faito'o malu'i mRNA 'o fai:¹¹

- 'Oku 'ikai lava he mRNA 'o fetongi pe fai ha liliu ki ho DNA
- 'Oku 'ikai lava he mRNA 'o hu ki ha konga ho sela 'oku 'i ai ho DNA ('oku ui ko e uho (nucleus))
- 'Oku 'ikai lava he mRNA 'o fetongi ke hoko ko ha DNA

'Oku pelepelengesi 'a e mRNA pea 'oku vave 'e ne movete 'i ho sino. 'Oku 'ikai fuolua e nofo 'a e faito'o 'i ho sino pea 'oku 'ikai ke nau mo'ui, vaivai, pe ko ha konga ta'e'inifekisini 'o e vailasi ke nofo 'i ho sino pea fakatupu ai ha palopalema ki ho mo'ui he kaha'u¹².

6 <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/recommendations/children-teens.html>

7 <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/science/science-briefs/fully-vaccinated-people.html>

8 <https://www.yalemedicine.org/news/vaccines-long-covid>

9 <https://www.cdc.gov/media/releases/2021/p0607-mrna-reduce-risks.html>

10 <https://yourlocalepidemiologist.substack.com/p/vaccine-for-5-11-year-olds-acip-cliff>

11 <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/different-vaccines/mrna.html>

12 <https://yourlocalepidemiologist.substack.com/p/pediatric-vaccines-top-8-parental>